

Informe-Memòria de la campanya de neteja 1990 al solar de l'anomenat sector A del complex miner neolític de Can Tintorer (Gavà)

Pere Izquierdo i Tugas, Eulàlia Sintas

Avis legal

Aquesta obra està subjecta a una llicència Reconeixement-NoComercial-SenseObresDerivades 2.5 de Creative Commons. Se'n permet la reproducció, distribució i comunicació pública sempre que se'n citi el titular dels drets i no se'n faci un ús comercial. No es pot alterar, modificar o generar una obra derivada a partir d'aquesta obra. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/es/legalcode.ca>.

Antecedents, descripció i localització del jaciment:

NOM DEL JACIMENT: CAN TINTORER (SECTOR A)
TIPUS DE JACIMENT: Complex miner
DATACIO: Neolític mig-recent (IV-III mil·lenari a.C.)
CONTEXT ACTUAL: Urbà degradat
SITUACIO: Carrers Rafael de Casanovas i Roger de Flor.
41° 18' 32" N
2° 00' 00" E
35-42 m.s.n.m.
PROTECCIO LEGAL: Incoat Bé d'Interès Cultural (Zona Arqueològica)

El Complex miner neolític de Can Tintorer fou descobert accidentalment l'any 1977 en iniciar-se les obres de remodelació de l'Institut d'Ensenyament Mitjà Nostra Senyora de Bruguers, quan un professor advertí l'existència de cavitats subterrànies artificials que contenien objectes prehistòrics i avisà la Universitat de Barcelona, que hi envià estudiants acabats de llicenciar per tal d'estudiar-lo, alguns dels quals han dirigit des de llavors les tasques d'investigació.

De fet, el poble coneixia l'existència d'aquestes cavitats, que molt probablement corresponen als esments d'un jaciment anomenat Cova de Gavà o Coves de Gavà per diversos autors dels anys quaranta i cinquanta del nostre segle¹, que no li donaren gaire importància. Una mina destruïda per una obra fou inspeccionada l'any 1974 per l'arqueòleg Miquel Cura i Morera, que hi recollí diversos fragments de ceràmica neolítica.

Fins a l'actualitat hi han estat assenyalats seixanta-sis punts amb indicis de mines i/o amb material arqueològic, alguns dels quals cal atribuir-los a explotacions de ferro d'època ibèrica, molt posteriors a l'explotació primitiva. D'aquests punts, tan sols una mina petita (mina 9) i un probable pou de fundició ibèric han estat excavats íntegrament. En la resta de punts les actuacions arqueològiques han estat limitades, incompletes i discontinües en el temps.

Les recerques arqueològiques hen fet palès que tot el turó de Can Tintorer està perforat per explotacions mineres excavades en galeries que condueixen a cambres, algunes de les quals de dimensions molt grans (la sala D de la mina 11, per

---

¹ V.g. CASTILLO, 1954, p.517.

exemple, té més de 6,5 metres d'alçada, amb una superfície de més de 16 m²), de les quals parteixen d'altres galeries. La comunicació entre diversos nivells es realitza a través de pous, els quals parteixen de l'extrem d'algunes galeries. Prospeccions geofísiques realitzades per l'empresa Losan l'any 1972 detectaren diferències de resistivitat causades per cavitats fins a més de 18 metres de fondària i el recorregut més llarg explorat fins a l'actualitat té uns 45 metres de longitud.

En l'interior de les mines les excavacions han tret a llum nombrós material arqueològic en un estat de conservació excel·lent, entre el qual hi ha eines emprades en l'explotació minera (cisells, tascons, pics,...), ceràmiques que devien servir per transportar els aliments dels treballadors i utillitge divers relacionat amb tasques d'artesanía i de transformació dels minerals, les quals es devien realitzar a la boca de la mina. Igualment han estat localitzats diversos enterraments individuals i col·lectius realitzats quan les galeries ja eren abandonades.

Els minerals explotats eren els ocres, emprats com a colorants, i, sobretot, la *variscita*, un fosfat d'alumini caracteritzat pel seu color verd, que fou emprat en la confecció de denes de collaret que són característiques de la cultura dels sepulcres de fossa, pròpia del Neolític Mig-Final a Catalunya. També ha estat suggerida la possibilitat de l'explotació d'un silicat negre anomenat *lidita*, per bé que la seva escassa duresa i la seva raresa entre l'utillitge lític tallat d'aquesta època fan que això sigui molt improbable.

Amb les dades que avui tenim, podem afirmar que es tracta de l'exemple més antic d'activitat minera subterrània conegut a la Península Ibèrica i en tota l'Europa Meridional, sent contemporani o lleugerament anterior a les explotacions de sílex neolítiques conegudes a Anglaterra i als Països Baixos. Per bé que es coneixen algunes explotacions mineres iniciades al paleolític a l'Europa Oriental, l'originalitat de les mines de Can Tintorer recau en l'enginyeria, atès que les explotacions contemporànies segueixen un sistema de pou amb cambres i pilars sense arribar a formar veritables galeries, i en el tipus de minerals explotats: ni la *variscita* ni els ocres no tenen una finalitat utilitària sinó ornamental, i l'esforç aplicat en la seva obtenció implica l'inici a Europa de l'atribució de valors de canvi a matèries carents de funcionalitat directa. Igualment, la represa de l'activitat minera en temps ibèrics permet l'estudi i l'exhibició d'explotacions d'aquest moment, tant desconegudes o més que les neolítiques.

Al llarg dels anys setanta fou edificada la major part de la superfície del jaciment, quedant lliure un solar d'una certa extensió, entre l'Institut de Batxillerat i la Masia de Can Tintorer, on es va haver d'abandonar un projecte d'edifici a causa

de la poca consistència del terreny, en el qual han estat localitzades fins al moment catorze boques de mina.

Aquest sector, anomenat A en la primera i, fins ara, única publicació científica del jaciment², és de propietat municipal i està previst de convertir-lo en la primera àrea del futur parc arqueològic de Can Tintorer. Per a enguany es preveu el seu tancament i la construcció d'un aparcament, així com la realització dels estudis previs a la planificació del parc, que impliquen la identificació de totes les mines que hi ha i l'avaluació del seu estat de conservació.

La situació del solar en el centre d'una zona urbana ja consolidada implica una certa urgència de la seva adequació i integració dins l'urbanisme de la ciutat.

Objectius i desenvolupament de la intervenció :

Atès l'escàs temps disponible, l'actuació es limità a la neteja i dignificació del solar, que havia estat emprat com a abocador de runa i d'escombraries, únicament a nivell superficial.

En concret, es destinaren sis obrers sota la supervisió d'un arqueòleg, a eliminar la vegetació i les escombraries, sense afectar cap unitat estratigràfica antiga ni arribar a destapar totalment cap de les boques ja conegudes.

El motiu d'aquesta limitació de l'actuació respecte als objectius expressats en el projecte d'intervenció rau en l'aprovació per part de l'INEM de l'Escola-Taller Museu de Gavà (PIMP), que es dedicarà durant tres anys a l'excavació, la difusió i la habilitació d'un part arqueològic en el sector. Considerem que cal que sigui aquest nou organisme el que s'encarregui d'allò que havíem previst per a l'any 1990.

En els treballs de neteja hi col.laboraren els obrers Miguel Bermúdez, Cosme Caravaca, Salvador Català, Juan García, Joaquín Malrás i Tomás Martos. La direcció i supervisió dels treballs fou a càrrec de l'arqueòloga Eulalia Sintas i del sotassignant.

---

²ALONSO, M.; ARENAS, J.; BAÑOLAS, L. & VILLALBA, P.: "Les mines neolítiques de Can Tintorer. Gavà. Excavacions 1978-1980", Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1986.

D'acord amb la data de caducitat del permís de neteja atorgat per la Direcció General del Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya, el dia 31 de desembre passat es va donar per acabada aquesta intervenció.

Gavà, 12 de febrer del 1991,

Pere Izquierdo i Tugas
-Conservador de Patrimoni Cultural-

Bibliografia

ALONSO, M.; EDO, M.; GORDO, L.; MILLAN, M. & VILLALBA, M.J.: Explotación minera neolítica en Can Tintoré (Gavà, Barcelona), "Pyrenae", 13-14, Universitat de Barcelona, 1977-78, p.7-14.

VILLALBA, M.J.; GORDO, L. & MILLAN, M.: Can Tintorer, Gavà, "Les excavacions arqueològiques a Catalunya en els darrers anys", Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1982, p.70-72.

MATA, J.M.; PLANA, F. & TRAVERIA, A.: Estudio mineralógico del yacimiento de fosfatos de Gavà, "Boletín de la Sociedad Española de Minería", 257-258, Madrid, 1983.

VILLALBA, M.J.; GORDO, L. & MILLAN, M.: Las minas neolíticas de Can Tintorer, "XVI Congreso Nacional de Arqueología", (Murcia, 1983) Zaragoza, 1983.

GRUP DE RECERQUES ARQUEOLOGIQVES DE GAVA: Noves troballes neolítiques a Can Tintorer, "La Sentiu", 4, març 1983, p.45-47.

VILLALBA, M.J. & GORDO, L.: Can Tintorer: un complex miner d'època neolítica al Baix Llobregat, "La Sentiu", 5, Gavà, desembre 1983, p.9-16.

VILLALBA, M.J. & GORDO, L.: Can Tintorer: un complex miner d'època neolítica al Baix Llobregat, "Tribuna d'Arqueologia 1982-1983", Barcelona, 1983, p.57-62.

VILLALBA, M.J.; BAÑOLAS, L.; ARENAS, J. & ALONSO, M.: "Les mines neolítiques de Can Tintorer. Gavà. Excavacions 1978-1980", Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1986.

BLASCO, A.; EDO, M. & VILLALBA, M.J.: Aportacions a l'economia neolítica. Dades sobre el Baix Llobregat, "VII Col·loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà", Puigcerdà, (1986) 1989.

IZQUIERDO, P.: Calamot-Can Valls del Racó-Les Sorres. Elements per una reconstrucció de la Història Antiga de Gavà, "La Sentiu", 13, Gavà, 1987.

VILLALBA, M.J.; BAÑOLAS, L. & ARENAS, J.: Can Tintorer, Gavà (Catalunya). Une exploitation néolithique de phosphates et silicates, "5ème Colloque International sur le Silex", (Bordeaux, 1987) en premsa.

EDO, M.; BLASCO, A. & VILLALBA, M.J.: Essai d'approximation a la carte de distribution de la variscite des Mines de Can Tintorer,